

Про проект Конституції України

Доповідь Президента України Л.М.Кравчука
на сесії Верховної Ради України
30 червня 1992 року

Шановні народні депутати України!

Минув рік, як ми у цій залі 19 червня 1991 року схвалили Концепцію Конституції України. Це був рік, насичений вікопомними політичними подіями. Головна з них - утворення на уламках колишнього Союзу РСР незалежної Української держави! Народилася вона в результаті волевиявлення народу, за найвищими нормами демократії. Народ України продемонстрував усьому світові свою волю і своє одвічне устремління до свободи і власної державності. Нова Конституція України має закріпити цю державність в сій сукупності її якісних ознак.

Сьогодні на ваш розгляд представлено проект нової Конституції України. Проект відображає зміни, які сталися в суспільному житті нашого народу, і окреслює перспективи подальшого розвитку нашої держави.

В основі проекту Конституції - передусім її Концепція, а також визначальні правові принципи, що лягли в основу прийнятих Верховною Радою законів уже після схвалення нею концептуальних засад нової Конституції.

Над проектом напружено працювала Конституційна Комісія Верховної Ради, її робоча група, продовжував вивчатися світовий досвід конституційного будівництва, новітні досягнення правової науки, проводилися активні консультації із вченими багатьох зарубіжних країн. Так, один з перших варіантів проекту нової Конституції обговорювався у березні цього року на міжнародному семінарі в Празі у Центральному Європейському університеті, в якому взяли участь провідні фахівці в галузі конституційних проблем США, Франції, Німеччини, Угорщини. Надійшли також експертні висновки від багатьох інших зарубіжних спеціалістів. Усе це, безперечно, збагатило проект.

В цілому можна сказати, що даний проект нової Конституції України, його зміст і техніко-юридичне оформлення відповідають світовим стандартам конституційного будівництва, найважливішим міжнародним документам з прав людини. Такий висновок поділяють наші конституцієзнавці і зарубіжні експерти.

Конституційна Комісія тричі розглядала проект Конституції. Останній раз - 5 червня цього року Основні його положення були проголосовані. З вузлових принципових питань досягнуто згоди.

Проте з ряду позицій одностайності не було. І це закономірно. Особливо у наш такий складний і багато в чому суперечливий період життя, розмаїття думок, позицій, політичних поглядів.

Проект нової Конституції України розроблявся в складних умовах перехідного часу, коли держава переживає процес свого становлення. Кризові явища посттоталітарного періоду не минули нас. Їх не так просто подолати. Вони захопили і політичну сферу, особливо на рівні управлінських структур, і економіку, падіння якої так важко зупинити. Падає й кредит довіри людей до владних структур. Ми долаємо і зовнішні труднощі, які підступають до нас з зон збройних конфліктів, країн так званого "ближнього зарубіжжя".

В цих умовах постає пекуча потреба консолідації. Саме таким консолідуючим фактором є нова Конституція України, яка, певною мірою, стає своєрідним нормативним баченням нашого майбутнього. Шлях до нього не легкий. Але йти треба рішуче, сміливо, в дружній когорті, так, щоб по дорозі не загубити саму державу, вільну Україну. Не маємо ми права на це. Не буде нам прощення від наших дітей і онуків.

Ми приймаємо Конституцію не лише на потребу сьогоднішнього дня. Звичайно, вона повинна давати відповідь на питання сучасності. Але водночас ми закладаємо конституційні підвалини держави, яка, я глибоко переконаний в цьому, твориться на віки.

А тепер дозвольте зупинитися на співвідношенні Концепції нової Конституції України і проекту Конституції, оскільки це викликало значні дискусії на засіданнях Конституційної Комісії. Не уникнути їх, мабуть, і в цій залі.

Звичайно, між Концепцією і текстом проекту Конституції немає і не могло бути повної тотожності, оскільки Концепцією визначено лише основні засади майбутньої Конституції. Це по-перше. По-друге. І це є головним. Дуже багато чого змінилося за цей час у нашому політичному житті. Відбулися історичні події надзвичайної ваги. Змінилися і ми всі з вами, і наше мислення, і ставлення до багатьох соціальних явищ, які раніше сприймалися лише в певному історичному і політичному аспектах.

Але сьогодні вже можна відзначити, що проект нової Конституції України в цілому, і це констатовано абсолютною більшістю Конституційної Комісії, відповідає визначальним положенням Концепції. Зроблено висновок, що "деякі розбіжності є виправданими, оскільки вони зумовлені новими історичними і політичними обставинами, що склалися на сучасному етапі державотворення в Україні, і будуть обговорені Верховною Радою України при безпосередньому розгляді проекту нової Конституції України".

В чому ж суть розбіжностей і чим конкретно вони викликані? Ви мали можливість ознайомитись з позицією Конституційної Комісії щодо цих розбіжностей з відповідною аргументацією. Зупинюсь на окремих із них.

Передусім слід зазначити, що від деяких положень Концепції відійшла і сама Верховна Рада. Зауважу, що це було значною мірою об'єктивно виправданим чи диктувалося певними політичними настроями, поглядами.

Наприклад, Концепцією передбачається введення посади віце-президента України. Однак при прийнятті Закону про Президента України 5 липня 1991 року, тобто через 2 тижні після схвалення Концепції народні депутати проголосували проти запровадження цієї посади. Інший приклад. Концепцією пропонується встановити строк повноважень всіх суддів - 10 років, а обрання суддів міських і районних судів здійснювати всім населенням шляхом таємного голосування. Приймаючи ж у першому читанні Концепцію судово-правової реформи, Верховна Рада схвалила інше. Відповідно вже до цієї Концепції судді районних судів призначаються Президентом, а судді обласних судів та Верховного Суду України обираються Верховною Радою безстроково, за винятком суддів, які вперше призначаються на посаду.

У зв'язку з формуванням нової системи державної виконавчої влади та органів місцевого і регіонального самоврядування Верховна Рада, приймаючи Закон "Про Представника Президента України" та нову редакцію Закону "Про місцеві Ради народних Депутатів та місцеве і регіональне самоврядування", враховуючи конкретні реалії, відійшла від деяких принципових положень з цих питань, що закладалися у Концепції нової Конституції.

Ви пам'ятаєте, тоді було проголосовано за те, що "на всіх рівнях адміністративно-територіального поділу республіки діє система місцевої державної влади і самоврядування, яка здійснюється через відповідні Ради народних депутатів...", і що найвищою посадовою особою на території області, району, міста, селища, сільради виступає голова відповідної Ради народних депутатів, який є одночасно головою виконавчого комітету і повноважним представником Президента України".

Одним словом, Концепція Конституції розглядає місцеві Ради і як органи місцевої державної влади, і як органи місцевого самоврядування. Пізніше ж, при прийнятті згаданих вище законів, ці питання, як відомо, вирішено по-іншому. Проект Конституції зазначені зміни уже враховує.

Це коротко про ті розбіжності між Концепцією і проектом Конституції, які виникли в процесі подальшої законодавчої діяльності Верховної Ради.

У зв'язку з цим слушним буде зауважити, що 19 червня 1991 року, коли ухвалювалася Концепція Конституції, проголосовано шістдесят одне її положення. Одержали підтримку - 29. З них лише по 8 позиціях є розбіжності з проектом Конституції, в тому числі 5 з них пов'язані саме із законодавчою діяльністю Верховної Ради.

Основною позицією, за якою проект Конституції не узгоджується з її Концепцією, є положення щодо структури парламенту. Ви пам'ятаєте, рік тому голосували за те, щоб парламент України був однопалатним. Конституційна Комісія після тривалих дискусій все ж таки підтримала аргументи на користь двопалатного парламенту, хоч в додатку до проекту Конституції є й варіант однопалатних Національних Зборів.

Керівник робочої групи професор Леонід Юзьков більш детально зупиниться на особливостях, що характеризують двопалатний парламент. Я лише зазначу, що в більшості демократичних країн світу із стабільними правовими системами історично виправдала себе саме двопалатна структура парламенту, при якій законодавчий процес, на думку фахівців, здійснюється найбільш ефективно. Це по-перше. По-друге. Якщо ми вже стаємо на шлях розвитку місцевого і регіонального самоврядування не на словах, а на ділі, то, безсумнівно має бути структура парламенту, яка представлятиме інтереси і самоврядних територій.

Тепер дозвольте детальніше зупинитися на загальній характеристиці проекту нової Конституції України.

Хотілося б ще раз наголосити, що це проект першої Конституції України, як незалежної суверенної держави. Не випадково підкреслюється, що Конституція - візитна картка держави. А тому потрібно зробити усе для того, щоб Конституцію своєї держави наші нащадки поважали та могли добре слово сказати про неї і через сотні років. Сьогодні можна впевнено говорити, що ми маємо добру основу майбутньої Конституції.

Оцінюючи цей документ, слід виходити насамперед з того, що Конституція має становити правове ядро всієї системи законодавства, зробити цю систему цілісною, органічно пов'язаною у всіх її складових частинах і елементах. Водночас Конституція, маючи вищу юридичну силу, буде не лише фундаментом правової системи України, на якому зростає уся державно-правова надбудова. Її норми вперше визначаються як норми прямої дії, тобто норми, відносно яких неприпустимою є відмова від застосування через відсутність конкретизуючих законів або інших нормативних актів.

Особливістю проекту Конституції України є те, що основним об'єктом правового захисту в ній є людина як найвища соціальна цінність, її права і свободи, гарантії їх реалізації. Це принципово відрізняє проект від усіх попередніх конституцій, в яких перевага віддавалася загальнодержавним інтересам, а держава стояла над людиною, протистояла суспільству.

"Конституційний лад України, - записано в статті 2 проекту, - ґрунтується на принципі пріоритету прав і свобод людини і громадянина.

Держава відповідальна перед людиною і суспільством за свою діяльність".

Перший розділ проекту Конституції передбачає якісно нову модель правової організації нашого життя. І це зрозуміло. Адже увесь суспільний і державний механізм, що визначається у проекті, спрямований на забезпечення та захист прав і свобод людини. У цьому й головна ідея проекту Конституції.

Потреба у тому чи іншому державному інституті має зумовлюватись рівнем і самою можливістю забезпечення цих прав і свобод.

Проект виходить з нової ролі і призначення держави - вона повинна служити людині і громадянському суспільству, бути гарантом рівних можливостей для всіх своїх громадян. Саме такою і має стати одна із основних, визначальних засад конституційного ладу нової України.

Дуже важливим положенням проекту Конституції є те, що Україна визнає пріоритет загальнолюдських цінностей, виявляє прихильність і повагу до загальновизнаних принципів міжнародного права. Більше того, ратифіковані або схвалені міжнародні договори України становлять частину її законодавства і є обов'язковими для виконання державними органами, юридичними і фізичними особами. Це відкриває конституційний шлях до входження України у світове співтовариство.

Проект, як зазначалося, враховує не тільки вимоги сьогодення, а й орієнтований на перспективи розвитку суспільства, нашої держави. В цьому плані характерне положення, згідно з яким Україна визначається демократичною, правовою, соціальною державою. Це зовсім не означає, що вона такою вже є. Проте як засада конституційного ладу це положення виправдане, оскільки спрямовуватиме політику держави на розвиток і додержання принципів демократії, забезпечення законності і соціальної справедливості. До речі, з приводу соціальної справедливості і соціалістичного вибору, закріплення у Концепції Конституції. У статті 6 записано, що "суспільне життя в Україні базується на засадах політичного, економічного та ідеологічного плюралізму. Жодна ідеологія не може визнаватись офіційною державною ідеологією", тобто закріплюватися у Конституції. А щодо принципу соціальної справедливості, то він послідовно проведений у проекті Конституції.

Під час розробки і обговорення проекту Конституції з боку окремих членів Конституційної Комісії та зарубіжних експертів ставилася під сумнів доцільність закріплення в Конституції так званих "позитивних" прав людини і громадянина. Йдеться про права, захист яких у суді викликає певні труднощі. Це, зокрема, стосується глави 4 проекту щодо економічних, соціальних, екологічних і культурних прав людини. Будемо реалістами. Такі права, як право на працю, на житло, на освіту, на участь у культурному житті, на екологічно безпечне для життя і здоров'я навколишнє середовище, безпечні продукти харчування і предмети повсякденного вжитку та деякі інші сьогодні не завжди легко буде захистити у судовому порядку. Але це не означає, що ці права не повинні бути захищені конституційно. Закріплення їх у Конституції, навіть у вигляді певних соціальних намірів, стимулюватиме державу до їх забезпечення та захисту.

У проекті Конституції реалізована ідея народного суверенітету, суть якої полягає у тому, що єдиним джерелом державної влади є народ, тобто громадяни України всіх національностей. Звідси і підпорядкованість держави інтересам народу, її відповідальність перед ним. Тому в проекті наголошується, що "жодна частина народу, жодна політична партія, організація, інше угруповання чи окрема особа не можуть присвоювати право здійснювати державну владу".

Послідовно проведено у проекті один із найважливіших принципів, притаманних демократичній правовій державі, - принцип розподілу державної влади на законодавчу, виконавчу і судову та їх конструктивного співробітництва. Передбачено й необхідні противаги з тим, щоб виключити будь-які можливості індивідуальної чи групової узурпації влади, її використання всупереч інтересам народу. Більше того, проект містить положення, згідно з яким "громадяни України, якщо інші засоби не можуть бути використані, мають право чинити опір будь-кому, хто намагатиметься протиправно ліквідувати демократичний конституційний лад України, встановлений цією Конституцією". Встановлюється також, що до Конституції не можуть бути внесені зміни і доповнення, якщо вони спрямовані проти національної незалежності і територіальної цілісності України, на зміну конституційного ладу, обмеження конституційно закріплених форм власності, проти прав і свобод людини.

Однією із засад конституційного ладу є визнання, закріплення і підтримка місцевого і регіонального самоврядування, розмежування системи та повноважень органів державної влади і органів самоврядування. У проекті нової Конституції України закладені положення, спрямовані на реформування організації державної влади та самоврядування на місцях, яке уже здійснюється в Україні.

Ключова ідея цієї реформи - роздержавлення місцевих Рад народних депутатів всіх рівнів, перетворення їх в органи місцевого (в селах, селищах, містах) і регіонального (в районах і областях) самоврядування, звільнення від виконання невластивих їм державних функцій та зосередження їх зусиль на вирішенні питань місцевого життя в інтересах населення відповідної території.

Іншою, не менш важливою ідеєю, є утворення на регіональному рівні (в районах і областях) органів виконавчої влади та послідовне розмежування їх функцій і повноважень з функціями і повноваженнями відповідних органів місцевого і регіонального самоврядування.

Нам усім треба б усвідомити, що ми будемо не державу, засновану на принципі єдності влади та зосередження усієї її повноти в руках однієї державної структури - Рад, а демократичну правову Українську державу, в якій основним принципом має стати розподіл державної влади на законодавчу, виконавчу та судову. Тут слід зазначити, що ідея роздержавлення Рад, а, отже, і всієї системи місцевого самоврядування, може здатися декому антидемократичною, а то й утопічною, нездійсненною, особливо ж коли зважити на існуючий рівень одержавлення всього нашого суспільного життя. Проте ця ідея цілком і повністю відповідає тій кінцевій меті, до якої прагне незалежна Україна.

Адже ми будемо державу відкриту, демократичну й правову. Вона не повинна протистояти суспільству, а суспільство - їй. Вони повинні бути рівноправними партнерами.

Для досягнення цього треба пройти шлях від безмежно одержавленого суспільства, яке маємо сьогодні, до його розумно необхідного роздержавлення. І починати треба, як нам здається, саме з роздержавлення органів місцевого та регіонального самоврядування.

Процес цей легким не буде. Адже самоврядування є такою формою управління, яка найбільш повно відповідає ринковій економіці та політичному плюралізму, тобто ознакам, що визначають громадянське суспільство та правову державу. Для розвитку самоврядування потрібні, таким чином, певні умови, які ще треба створити. Однією з таких передумов і стане нова Конституція України. Зокрема ті її розділи, які присвячені організації на місцях виконавчої влади та місцевого і регіонального самоврядування.

Ще про два принципи питання.

Перше з них стосується особливостей політико-правової природи місцевих органів державної виконавчої влади, правового статусу її найвищих посадових осіб на місцях. Сьогодні це - місцеві державні адміністрації, очолювані представником Президента України. Проект Конституції України передбачає перейменування вказаних органів на обласні (земельні) і районні управи, а представників Президента України - на голів вказаних управ без суттєвих змін їх правового статусу та порядку призначення і звільнення з посади. Це зумовлено тим, що термін "місцева державна адміністрація" надто широкий для передачі змісту діяльності місцевого органу виконавчої влади. Те ж стосується і "представника Президента України". Адже фактично він не тільки здійснює чисто представницькі функції, а й бере на себе всю відповідальність за державне управління відповідною територією.

Кого і як ми повинні обирати або призначати - в цьому полягає зміст другого питання. Усім нам слід чітко розрізняти так звану "місцеву владу", основним змістом якої є здійснення місцевого та регіонального самоврядування, і периферійні ланки єдиної державної влади. Суб'єктами державної виконавчої влади є народ України та обраний ним Президент України. Суб'єктами "місцевої влади" є територіальна громада (самоорганізація) громадян в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці та обрана нею Рада.

Місцеві органи державної виконавчої влади не обираються (той, хто цього вимагає, робить велику помилку!), а створюються Президентом України. Адже вони є частиною державного апарату, становлять єдину систему, побудовану за принципом суворої субординації, що особливо важливо в перехідний період, який ми проходимо в даний час. Органи ж місцевої влади обираються безпосередньо громадянами. Вони не є частиною державного апарату, не повинні становити єдину систему, побудовану за принципом ієрархічного підпорядкування. Адже основний принцип самоврядування - самостійність і незалежність його органів в межах, які визначаються законом, та які дозволяє власна фінансово-економічна база.

Безперечно, органи місцевого самоврядування різних рівнів мають погоджувати свою діяльність. Тому й пропонується непрямий порядок виборів місцевих Рад регіонального рівня. Це дозволить перетворити районні й обласні Ради в органи представництва не тільки населення, а й створюваних громадянами органів місцевого самоврядування базового рівня. Отже, йдеться не про ієрархічну систему Рад, а про систему незалежних органів самоврядування.

Як і передбачає концепція, проект Конституції закріплює президентську республіку як форму державного правління. Про це прямо не записано в проекті, але такий висновок випливає із структурної побудови системи органів державної влади.

Досвід зарубіжних країн свідчить про відсутність чисто класичної форми президентського правління. Не можна сказати, що і в проекті нашої Конституції закладається така класична форма. В ньому є елементи парламентсько-президентської форми правління. Так звана французька модель. Свідчення цього - надзвичайно широке коло повноважень, якими за проектом наділяються Національні Збори. В тому числі і по контролю за виконавчою владою. І це цілком виправдано. Та головне полягає не в тому, як назвати ту чи іншу форму державного правління, а в раціональному розподілі функцій між відповідними державними структурами, які мають бути однаковою мірою незалежними, сильними й ефективними. І разом з тим конструктивно співробітничати.

Привертаю вашу увагу й до того, що в проекті Конституції немає окремих розділів щодо політичної й економічної основи чи системи суспільства, як це було в попередніх конституціях. Проте відповідні положення містяться, по-перше, в розділі стосовно конституційного ладу, в якому йдеться про засади політичного, економічного та ідеологічного плюралізму, тобто про демократичні принципи життєдіяльності суспільства. Тут же говориться і про багатопартійність, свободу переконань, різноманітність форм власності. По-друге, дані положення конкретизуються у розділі II "Громадянське суспільство і держава".

У цьому зв'язку слід наголосити, що вперше на конституційному рівні передбачається закріпити право на приватну власність, як основу особистої свободи, духовної і економічної незалежності. Дане право забезпечує людині можливість самостійно володіти, користуватись і розпоряджатись своїм майном та іншими цінностями, включаючи і землю, як одноособово, так і спільно з іншими. Вперше на конституційному рівні також пропонується закріпити і похідне від права приватної власності - право на підприємницьку діяльність. Гарантується її свобода, невтручання державних органів у безпосередню господарську діяльність підприємців.

Кілька слів щодо територіального устрою України. Останнім часом відбуваються гострі дискусії навколо цього питання. Зокрема, є чимало прихильників федеративного устрою України.

Проект Конституції виходить з того, що Україна є унітарною державою. А тому основними принципами її територіального устрою закріплюються єдність, неподільність, недоторканість і цілісність державної території.

Стосовно ж федеративного устрою, то, як на мою думку, порушувати сьогодні дане питання передчасно. Разом з тим не можна і не зауважити, що нинішній територіальний устрій потребує радикального удосконалення.

Проект Конституції закріплює лише основні принципи територіального устрою, які не виключають можливостей його реформування. Зокрема, у статті 109 проекту записано, що "статус адміністративно-територіальних одиниць, а також порядок їх утворення, змін та ліквідації визначаються конституційним законом". До речі, 4 червня цього року в адміністрації Президента відбулася нарада з провідними фахівцями - державознавцями саме з проблем державного, адміністративно-територіального устрою України. Вирішено утворити спеціальну Комісію для вивчення цього питання і вироблення науково обґрунтованих рекомендацій і пропозицій. Але вже сьогодні ясно, що ми маємо йти шляхом розширення самоврядності територій та розвитку місцевого і регіонального самоврядування, децентралізації влади в розумних межах.

Слід зупинитись і на такій проблемі. Якщо стосовно кола повноважень Національних Зборів і Президента, їх співвідношення у членів Конституційної Комісії не було істотних розбіжностей, то з приводу співвідношення деяких структур виконавчої влади вони були. Йдеться про те, чи має Президент безпосередньо очолювати Кабінет міністрів і входити до його складу чи ні. З цього питання проводилось окреме голосування. Більшістю голосів було підтримано положення, за яким очолювати Кабінет міністрів має Прем'єр-міністр.

Проект Конституції виходить з того, що Президент є главою держави і главою виконавчої влади. Тому у статті 190 проекту визначено, що "Кабінет міністрів (Уряд) України підпорядковується Президенту, перед ним відповідальний і в своїй діяльності керується його програмою і рішеннями". В свою чергу, Прем'єр-міністр відповідальний перед Президентом, йому підпорядкований і підзвітний (стаття 191 проекту).

То чи можна з цього зробити висновок, що Президент не відповідальний за діяльність державної виконавчої влади, як це дехто вважає? Безперечно, ні. Більше того, в проекті прямо говориться, що Президент "очолює систему органів виконавчої влади України, проводить через них у життя Конституцію і закони України", "здійснює загальне керівництво Кабінетом міністрів України і спрямовує його виконавчу діяльність" (пункти 10 - 11 статті 178 проекту).

І, нарешті, кілька слів про третю гілку державної влади - судову владу. Проект Конституції, з урахуванням світового досвіду, виходить з того, що систему судової влади складають органи правосуддя. У присвяченій цьому питанню главі визначається, що до даної системи входять суди і органи прокуратури, які є автономними, мають свої конкретні функції і повноваження. Проект Конституції враховує також і конструктивний доробок Верховної Ради, відкриває шлях до радикальної судово-правової реформи України, концепція якої, до речі, Верховною Радою (у першому читанні) уже схвалена.

Такими є основні положення проекту Конституції, щодо яких я вважав за необхідне обмінятися думками з вами. Безперечно, вони далеко не вичерпують й інші принципові положення цього особливої ваги документа, які також стануть сьогодні предметом вашого розгляду.

Хотів би зазначити у зв'язку з цим лише таке. Поданий проект не є його першим варіантом. Він є останнім, але і не остаточним варіантом. Немає сумніву, що і під час сьогоднішнього розгляду і в наступні дні від вас надійдуть конструктивні зауваження і пропозиції, які будуть уважно вивчатись і враховуватись. При цьому, шановні народні депутати, просив би виявити всебічну зваженість і не бути упередженими з будь-яких міркувань.

Як уже зазначалося, проект нової Конституції позбавлений ідеологізації. Він є суто юридичним документом, який не відбиває інтересів якоїсь окремої частини народу чи окремої політичної партії. У ньому акумульовано сукупний інтерес всього народу і кожної людини зокрема. Тому своє слово щодо проекту Конституції має сказати і сам народ України. Над формою його волевиявлення нам слід подумати разом. Не виключатимемо можливості, що саме він остаточно на референдумі буде затверджувати цей доленосний документ. Мабуть, так буде правильно. Слід опублікувати проект Конституції для його всенародного обговорення.

Подальший хід роботи над цим проектом бачиться таким. Після всенародного обговорення проекту Конституції, узагальнення зауважень і пропозицій до нього, які будуть подані постійними комісіями Верховної Ради, народними депутатами України, а також надійдуть за наслідками всенародного обговорення і відповідного доопрацювання, повторно внести його у жовтні цього року на перше читання Верховної Ради. Це пов'язано з тим, що для другого читання потрібна відповідна порівняльна таблиця, яку скласти відразу після всенародного обговорення буде практично неможливо. І вже тільки після повторного першого читання проект буде готуватись із порівняльною таблицею на друге читання для його постатейного обговорення і схвалення. Отже, якщо ми сьогодні схвалимо основні положення проекту Конституції, то цим ми відкриємо шлях до подальшого його вдосконалення, маючи на увазі і проведення всенародного обговорення.

І ще одна проблема, з якої хотів би з вами поділитися. Те, що нову Конституцію України нам потрібно приймати, я думаю, заперечень немає ні в кого. І чим скоріше, тим краще, хоча в такій справі поспіх не завжди виправданий, але й зволікати більше також не можна.

Після прийняття Конституції, звісно, постане питання про нинішню Верховну Раду. З цього приводу є різні думки, але долю Верховної Ради має вирішити сама Верховна Рада, керуючись інтересами народу.

Насамкінець дозвольте викласти декілька загальнополітичних міркувань щодо проекту нової Конституції, її значення.

Перше. Під час виборчої кампанії мені часто доводилось наводити формулу, яка в даному випадку відбиває і акумулює зміст проекту нової Конституції України. Вона втілюється у принцип: не людина для держави, а держава

для людини. І дійсно, всі розділи проекту спрямовані на визначення ролі держави, яка забезпечує людині її громадянську гідність, умови вільного самовиявлення кожної особистості, пріоритет загальнолюдських цінностей.

Друге. Проект передбачає побудову громадянського суспільства, в якому будуть: створені рівні можливості для вільного розвитку на основі закону різноманітних форм власності, підприємництва, громадсько-політичних організацій; забезпечені умови для духовного відродження народу України, надання соціальних гарантій найменш захищеним верствам населення, допомоги сім'ям, гарантування екологічної безпеки.

Проект виходить із такого уявлення про громадянське суспільство, при якому держава не в змозі виступати експлуататором власного народу, стає під його контроль, буде обслуговувати його потреби, створювати передумови для переходу від безглузлого стану "рівності в бідності" до розумного, природнього становища "рівноправ'я в заможності".

Третє. Демократичні засади суспільного життя, що знаходять відображення в проекті Конституції, спираються на продуману систему державної влади, її розподілу на законодавчу, виконавчу і судову, взаємодію цих ланок в єдиному державному механізмі. Цей конституційний механізм спрямований на проведення зваженої внутрішньої і зовнішньої політики, на захист національних інтересів. Цей механізм забезпечує здійснення кваліфікованої законодавчої діяльності, ефективне виконання законів. Він націлений на перетворення нашого зубожілого "суспільства скаржників" в соціум захищених судовою владою, незакомплексованих, гордих, достойних, ініціативних людей - справжніх громадян своєї Вітчизни.

Четверте. Важливим є міжнародний аспект проекту нової Конституції. В ньому Україна постає перед світом дійсно як суверенна, самостійна, демократична і правова держава. Це дає можливість нашій Батьківщині зайняти гідне місце в сім'ї цивілізованих народів, стати повноправним членом світового співтовариства.

П'яте. І, мабуть, головне на даному складному етапі нашого життя. Є відома догма, відомий постулат, на якому довгий час будувалася теорія радянського конституціоналізму. Згідно цього постулату кожна нова Конституція є результатом класової боротьби. Мені до вподоби інша думка. Я щиро бажаю, щоб наша Конституція, Конституція незалежної України, була результатом класового миру, громадської злагоди в Україні. І прошу вас, шановні народні депутати України, приєднатися до цієї думки, до цього побажання.

Кров, що ллється сьогодні в Придністров'ї на Кавказі і в Азербайджані, мусить зупинити кожного, хто кличе до конфронтації. А якщо цього не здатна усвідомити людина сама, то їй слід допомогти. Хто ж переступає Закон, буде каратись Законом.

Хотілось би, щоб нова Конституція суверенної України об'єднала усіх нас навколо нашої споконвічної мети - побудови демократичної незалежної України в ім'я майбутнього наступних поколінь.

Хочу висловити сподівання, що основні положення запропонованого проекту нової Конституції України вами будуть схвалені. Для цього, я глибоко переконаний, є всі підстави.

Світовому досвіду відомі різні способи прийняття конституцій. Вони приймаються: органами законодавчої влади, спеціально утвореними або обраними конституційними конвентами, асамблеями, установчими зборами, а також в порядку референдуму.

Думаю, що нинішній склад Верховної Ради зробить свій позитивний і конструктивний вклад в процес розробки і прийняття Конституції незалежної України на благо тих, хто обрав наш депутатський корпус, на благо народу, який скаже вирішальне слово при затвердженні головного Закону Української держави.

Дякую за увагу.